

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

У роботі досліджено зв'язок процесів демократизації суспільства та децентралізації влади через автономізацію і федералізацію державного устрою.

***Ключові слова:** демократизація, децентралізація, суспільство, влада, автономізація, федералізація.*

В работе исследуется связь процессов демократизации общества и децентрализации власти путем автономизации и федерализации государственного устройства.

***Ключевые слова:** демократизация, децентрализация, общество, власть, автономизация, федерализация.*

The work studies links between processes of society democratization and power decentralization by means of autonomism and federalization of state structure.

***Keywords:** democratization, decentralization, society, power, autonomism, federalization.*

Політичні події 2004–2006 років уперше з моменту незалежності поставили перед владними інститутами проблему реформування регіональних відносин в Україні (центр – регіони, регіон – регіон). Український регіоналізм проявився бурхливо, але поки що політично безрезультатно. Це можна пояснити такими причинами:

- для автономізації, а федералізації держави й поготів, сьогодні не існує теоретичного фундаменту (самі автори ідеї не можуть ясно довести до відома народу, а також відповісти своїм опонентам, що таке автономізація, федералізація, у чому різниця між ними, у чому відмінність федералізації від сепаратизму) [1];

- на території країни не існувало жодної політичної сили, головними програмними принципами якої була б політика федералізації держави;

- автономізація, федералізація, регіоналізм не набули ще в суспільстві статусу демократичних цінностей.

За теперішнього ставлення частини політичної еліти до цих понять, як до сепаратизму, особливу увагу прибічникам децентралізації слід звернути на наукове соціально-філософське обґрунтування понять «автономія», «федерація», «регіоналізм» у контексті сучасних суспільних процесів в Україні, утілення їх у суспільну свідомість поряд з іншими цінностями, що ведуть до демократизації суспільства, а не до розпаду держави, як це часто сьогодні можна почути з вуст ідеологів зміцнення централізації та унітаризму. Негайного соціально-філософського осмислення ці поняття потребують, перш за все, тому, що, на жаль, все активніше формується враження (як зовнішнє, так і в середині держави) про «дві України», одна з яких є справжньою Україною, а друга, м'яко кажучи, ще не ввійшла до українського

національного проекту [2]. Таке становище, насправді, крок за кроком веде до розмежування держави. Завданням прибічників федералізації держави сьогодні є доведення до відома кожного громадянина України, що мета федералізації – не вихід регіонів з єдиної держави, не перехват лідерства державного будівництва в Галичині, а кардинальна корекція самих принципів будівництва, перенесення важелів об'єднання держави зі зміцнення центральної влади, що приведе до нового витку тоталітаризму, на зміцнення регіональної і місцевої влади під керівництвом єдиного центру, що дає можливість залучити мільйонні маси громадян до процесу демократизації суспільства. Причому така демократизація буде проявлятися не в мітингах та демонстраціях, які все більше нагадують владу натовпу, а в реальній участі громадянського суспільства у справах власної держави. Цей проект є результатом прояву суперечності громадянського суспільства та держави: з одного боку, держава повинна виступати гарантом розвитку особистості й суспільства, а з другого, – принципи і механізми державного будівництва повною мірою не відповідають ідеї розбудови громадянського суспільства. Таким чином, по суті, мова йде про особливий національний проект, заснований на ідеї захисту прав людини (індивідуальних і колективних), для оформлення якого бракує лише комплексної роботи філософів, політологів та політиків-практиків.

Як уже зазначалось вище, проблемі децентралізації влади в період незалежності приділялось занадто мало уваги з боку вітчизняних вчених, насамперед тому, що Україна за Конституцією є унітарною державою, а отже, навіть із суто теоретичних позицій сучасні філософи не розглядали проблеми автономізації, федералізації і регіоналізації держави (тим більше, що за радянських часів, незважаючи на статус УРСР як федеральної одиниці, процес децентралізації влади не розглядався з ідеологічних причин). Саме тому через п'ятнадцять років після проголошення незалежності держави ми маємо в соціально-філософському плані розрізнені роботи з проблеми децентралізації влади. Зокрема В. Борденюк розглядає конституційно-правові аспекти територіальної автономії як форми децентралізації державної влади [3]; А. Фролов опрацьовує проблему регіонального виміру демократії [4]; Н. Коновалова на прикладі формування федерації в США намагається теоретично обґрунтувати процеси федералізації багатонаціональних спільнот [5]; С. Дрожжина розглядає проблеми культурної автономії в полікультурному суспільстві [6]. Безпосередньо проблемі федералізації та регіоналізації в соціально-філософському плані присвячені роботи зарубіжних учених: Р. Абдулатіпова [7], А. Арініна, Г. Марченко [8], Ленні Голдберг [9], Джона Кінкейда [10] та ін.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати можливість впливу децентралізації влади на рівень демократії в державі. Зазначена мета дослідження зумовила розв'язання таких завдань: аналіз понять «автономія», «федерація», «регіоналізм» як складових децентралізації влади; виявлення зв'язку децентралізації влади з розвитком демократизації суспільства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, процеси, що складають, характеризують, реалізують процеси демократизації суспільства. Предмет дослідження – автономія, федералізм, регіоналізм як чинники демократизації сучасного суспільства.

Дрожжина С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

Розглянемо теоретичні аспекти автономії, федерації, регіоналізму та їх зв'язок із процесами демократизації.

Автономія (від грец. *autos* – сам і *nomos* – закон) – власна закономірність. Автономія – у широкому значенні певний ступінь самостійності органів, організацій, територіальних та інших спільнот стосовно питань їх життєдіяльності.

Залежно від суб'єкта її можна класифікувати таким чином [11, с. 4]:

I. Автономія закладів:

1. Фінансова.
2. Економічна.
3. Адміністративна.

II. Автономія спільнот:

1. Територіальна (політична, законодавча):

- а) адміністративно-територіальна (регіональна);
- б) національно-територіальна;
- в) національно-державна.

2. Екстратериторіальна (культурна).

У межах нашого дослідження інтерес для нас становлять територіальні автономії. У тих випадках, коли право на самостійне вирішення певних питань визнається конституцією або/та законом за територіальними колективами людей та обраними ними в демократичний спосіб органами, то таку автономію можна визначити як територіальну [3].

Адміністративно-територіальна (регіональна) автономія – один із способів децентралізації влади в унітарній державі. Статус суб'єктів адміністративно-територіальної автономії вищий, ніж у звичайних адміністративно-територіальних одиниць, але нижчий за суб'єктів національно-територіальної, національно-державної автономії чи суб'єктів федерації. Суб'єкт адміністративно-територіальної (регіональної) автономії не має ознак державного утворення. Адміністративно-територіальна автономія виявляється у наявності в її суб'єктів системи органів законодавчої та виконавчої влади, що формуються самостійно, а також повноважень приймати закони з питань, коло яких окреслено центром. Органи суб'єкта адміністративно-територіальної автономії здійснюють свою діяльність під наглядом центральних органів влади, які, як правило, призначають для цього своїх представників (наприклад, губернаторів). Регіональні закони можуть бути скасовані центральними органами, якщо вони не збігаються із загальнодержавними інтересами.

Національно-територіальна автономія – різновид територіальної автономії, один із способів вирішення національного питання в багатонаціональній державі [11, с. 400]. Національно-територіальна автономія означає надання певній частині (частинам) унітарної держави, населеної здебільшого представниками будь-якої національної меншини, певної самостійності у вирішенні питань внутрішнього життя. Статус суб'єктів національно-територіальної автономії, як правило, вищий, ніж статус суб'єктів адміністративно-територіальної автономії, і нижчий за статус суб'єктів національно-державної автономії. На відміну від регіональної автономії національно-територіальна автономія поширюється не тільки на адміністративну, а й на

культурно-мовну сферу. На території національно-територіальної автономії поряд із загальнодержавною офіційно використовується мова національної меншини. Формування, існування органів влади, прийняття ними рішень – схоже із адміністративно-територіальною автономією.

Національно-державна автономія – різновид територіальної автономії, один із способів вирішення національного питання в багатонаціональній державі. Ця автономія надає окремим частинам унітарної держави, які населені здебільшого представниками національних меншин, широкого ступеня самостійності й певних атрибутів державності, таких як наявність власної системи державної влади, що формується незалежно від центру, власних конституційних актів, власної, встановленої центром, законодавчої компетенції, власної офіційної мови, громадянства. Суб'єкт національно-державної автономії є державним утворенням й обсяг його повноважень по суті не менший, ніж обсяг повноважень суб'єкта федерації. Як приклад автори досліджень наводять статус Автономної Республіки Крим в Україні, хоча щодо офіційної мови і громадянства національно-державна автономія АРК має ряд недоліків.

Культурна (культурно-національна) автономія – надання певній етнічній спільноті, що становить меншість у конкретній державі, певної самостійності щодо питань організації освіти, інформаційних форм культурного життя (право створення національних шкіл, бібліотек, театрів тощо) [11, с. 328].

Культурна автономія будується на екстратериторіальній основі, тобто не на конкретній території, а поширюється на всіх представників певної національності. Культурна автономія реалізується через такі організаційні форми, як національні культурні центри, національні суспільні ради, асоціації, земляцтва. У Бельгії культурна автономія здійснюється через особливі спільноти (фламандська, валлонська, німецька), які є одним із двох суб'єктів бельгійської федерації.

До форм територіальної автономії можна віднести:

а) у федеративних державах – самостійність суб'єктів федерації у вирішенні питань, віднесених конституцією до їх відання;

б) в унітарних державах – місцеве та регіональне самоврядування.

Але на відміну від звичайного місцевого самоврядування територіальна автономія функціонує у відносно небагатьох державах. До держав, які повністю поділяються на відповідні територіальні утворення найвищого рівня зі статусом автономії, традиційно належать лише Іспанія та Італія (їх у науковій літературі визначають як регіоналістські держави). Існування адміністративно-територіальних одиниць з автономним статусом зумовлене комплексом чинників: історичних, політичних, економічних, соціально-культурних, географічних, етнічних, релігійних, мовних.

Територіальна автономія є проявом складного процесу регіоналізації, що невинно протікає у багатьох сучасних державах, у тому числі в Україні.

Нормативно-правовим закріпленням процесу регіоналізації є Декларація щодо регіоналізму у Європі, що була схвалена на засіданні Асамблеї Європейських регіонів 4 грудня 1996 року. Регіон, згідно з ч. 1 ст. 1 Декларації, – «територіальне утворення,

Дрожжина С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

сформоване в законодавчому порядку на рівні, що є безпосередньо нижчим після загальнодержавного, та наділене політичним самоврядуванням». Таким чином, регіон має бути визнаним на законодавчому рівні. Саме конституція або конституційний закон гарантують автономію регіону.

Територіальні автономії в унітарній державі не порушують її унітарної сутності. Вони є проявом децентралізації функцій повноважень як виконавчої, так і законодавчої влади (децентралізація влади у федераціях поширюється не тільки на законодавчу і виконавчу владу, а й на судову).

Регіональна політика є ключовим фактором соціально-економічного розвитку держави. Але сьогодні в Україні немає сучасної регіональної політики, яка відповідала б викликам, що стоять перед країною [4]. Регіональна політика торкається трьох найважливіших питань: 1) територіальна справедливість (у 2006 році, на жаль, бюджет залишає у розпорядженні центру понад 70 % усіх бюджетних надходжень); 2) збалансована економічна ефективність на рівні регіонів (столиця України за соціально-економічними показниками випереджає найрозвинутіші промислові області України – Донецьку, Харківську, Дніпропетровську – у 4-5 разів, а ті, у свою чергу, випереджають Сумську, Херсонську, Житомирську області – у 2-3 рази); 3) політична стабільність (поляризація політичних уподобань регіонів досягла вже найвищої точки). Таким чином, сучасна регіональна політика держави не тільки не забезпечує єдності регіонів, а, навпаки, сприяє економічному та політичному розмежуванню. Таку політику слід реформувати в державі, яка завжди історично, географічно, економічно, етнічно, релігійно, мовно була країною різноманітною. Головними принципами нової регіональної політики із соціально-філософської точки зору мають стати: демократизм, децентралізація влади, законодавче забезпечення високого рівня місцевого самоврядування, мультикультуралізм, єдність держави в її різноманітності (тобто врахування та поважливе ставлення до особливостей кожного регіону).

У сучасних умовах державотворення територіальна автономія слугує цілям децентралізації державної влади, що, у свою чергу, є показником рівня демократичності держави.

Протягом усього періоду незалежності України однією із нагальних проблем розвитку нашої державності була і залишається проблема децентралізації публічної влади. Ця проблема стає ще більш актуальною у зв'язку з:

- проголошенням курсу держави на демократизацію всіх сфер суспільного життя,
- бажанням утвердити в країні європейський правопорядок,
- планомірною інтеграцією України до Європейської спільноти, де чітко визнано, що жодна держава не може вважати себе демократичною, якщо вона не має територіальної децентралізації державної влади.

Ще з середини ХХ століття Рада Європи впроваджує в життя один з найголовніших принципів своєї політики – захист місцевого самоврядування та регіональної автономії. У 1997 році Україна підписала без будь-яких вилучень Європейську хартію місцевого самоврядування, але ще й сьогодні вітчизняне законодавство не узгоджене з європейськими стандартами. Перш за все, це стосується

проблеми децентралізації влади, упровадження ефективної моделі місцевого та регіонального самоврядування. До того ж, останнім часом багато політиків проголошують, що децентралізація влади є загрозою єдності й цілісності держави, а між поняттями «федералізм» і «сепаратизм» навмисно ставлять знак рівняння.

Історія свідчить, що із досягненням певного рівня чисельності громадян і певного етапу розвитку соціуму настає момент, коли виникає об'єктивна потреба розподілу повноважень між центральними і територіальними органами влади й управління. Так, наприклад, проходила територіальна структуралізація США. Діяли такі норми: коли на землях населення досягало «5 тисяч вільного чоловічого населення дієздатного віку», територія повинна була створювати «генеральну асамблею». А коли населення досягало чисельності 60 тисяч «вільних осіб», конгрес повинен був прийняти територію як новий штат [5].

Усі різновиди концентруються, як правило, регіонально: Донецьк і Львів, Харків і Бахчисарай живуть різним життям. «Регіон А» відрізняється від «регіону Б» в етнічному, соціально-економічному, політичному, мовному, релігійному плані. В Україні за етнічним складом можна виділити кілька груп областей, які могли б стати основою для федеральних одиниць: 1) фактично моноетнічні області (кількість українців складає від 90 % до 98 %): Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, а також Сумська область, де українців близько 89 %; 2) регіони Центральної і Південної України відносно етнічної однорідності: місто Київ (82 % українців, 13 % росіян), Миколаївська (82 % українців, 14 % росіян), Херсонська (82 % українців, 14 % росіян), Дніпропетровська область (79,3 % українців, 17,6 % росіян); 3) області Південної і Східної України, де частка росіян складає близько 25 %: Запорізька (71 % українців, 25 % росіян), Харківська (70,7 % українців, 25,6 % росіян), а також Одеська область (63 % українців, 21 % росіян); 4) області Сходу України, де частка росіян більша за третину населення: Донецька (58 % українців, 38 % росіян), Луганська область (58 % українців, 39 % росіян); 5) Крим і Севастополь, де чисельно домінують росіяни: Крим (58,3 % росіян, 24,3 % українців, 12 % кримських татар), місто Севастополь (71,6 % росіян, 22,4 % українців) [12]. Тобто за етнічною ознакою можна виокремити приблизно п'ять територій, які об'єктивно можуть бути основою федеральних одиниць. У більшості випадків федеративний устрій оснований на територіальному принципі (Австралія, Бразилія, Мексика, США), але в деяких державах суб'єкти федерації організовані за національно-етнічною ознакою. До речі, названі вище регіони України різняться із соціально-економічної, політичної, мовної, релігійної точки зору.

Сучасні заклики деяких українських політиків ототожнити поняття «федералізм» та «сепаратизм» не мають підстав. Визначимось із цими поняттями. Сепаратизм (від франц. «окремай») – прагнення до відокремлення, рух за відокремлення частини держави та створення нового державного утворення. Федерація (від лат. «союз») – форма державного устрою, за якого держава складається з рівноправних одиниць (республік, земель, країв), однак має єдині законодавчі й виконавчі органи, законодавство тощо. Водночас кожна складова частина має й свої законодавчі,

Дрожжина С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

виконавчі, судові органи. Влада суб'єктів федерації обмежена тими правами, що належать федерації загалом. Жоден сучасний філософ, політолог, правознавець не визнає, що федерація – шлях до розпаду держави. Навпаки: 1) у Великому юридичному словнику зазначено, що федералізм є найголовнішим принципом єдності держави, рівноправності та самовизначення народів [11, с. 733]; 2) однією з особливостей усіх сучасних федеративних держав є відсутність у суб'єктів права на сепаратію, тобто права виходу зі складу федерації [13, с. 61].

У сучасному світі існує 24 федерації, із них сім у Європі, чотири в Азії, шість в Америці, три в Океанії. Однак вони представляють значну частину населення планети: у федераціях проживає 1/3 частина населення Землі. Один із найбільш відомих сучасних західних політологів, професор Женевського університету Д. Сіжанські відмітив, що федералізм – наше майбутнє. Вчений звернув увагу на найбільш суттєві риси федералізму: здатність об'єднувати раніше розрізнені утворення, забезпечуючи їм можливість розрізненого представництва в масштабі федерації як цілого, а також у масштабі окремих її частин; здатність цілого та його частин взаємно підтримувати один одного. Але, безумовно, найбільш вагомим аргументом на користь розвитку федералізму є те, що використання федеральної форми полегшує становлення демократії [14], яка пов'язана із загальним визнанням необхідності подальшого поширення прав і свобод людини і громадянина. У федеративній державі органи, які мають право приймати рішення і видавати законодавчі акти, є більш залежними від волі населення, ніж відповідні органи унітарної держави, оскільки вони діють не тільки в центрі, але і в кожному суб'єкті федерації. В сучасному цивілізованому суспільстві більшість учених визнали, що федеративна форма державного устрою має властивості, які сприяють розвитку демократії, прав і свобод людини. Німецький професор конституційного права Т. Вюртенберг вважає, що регіоналізація як форма децентралізації жодним чином не може бути загрозою територіальній цілісності держави, а, навпаки, сприяє ефективній інтеграції держави загалом. Крім того, дослідник наголошує, що, перш ніж впровадити в Україні децентралізацію, слід застосувати, як у Німеччині, окремі елементи конкурентного федералізму, тобто надати обласним громадам більшої гнучкості у визначенні їх територіального поділу й організації управління [15].

В. Тихонов у статті «Концептуальні проблеми децентралізації державної влади в Україні» цитує професора І. П. Бутко, першого голову Фонду сприяння і розвитку місцевого самоврядування України: «До проблеми управління територіями ніхто і ніколи не підходив з наукової точки зору, такі життєво важливі для розвитку суспільства і держави питання, як територіальний устрій України, організація державної влади (як на містах, так і в центрі) і територіального самоврядування, адміністративного районування... вирішувались в Україні протягом десятиріч, як відомо, із суто суб'єктивних позицій, під впливом цілої низки політичних й ідеологічних факторів, які, перш за все, повністю виключали наукових, тобто об'єктивний підхід» [16].

Найважливішу роль у сучасному євробудівництві відіграє глобалізація міжнародних відносин. Одним із наслідків глобалізації є тенденція до регіоналізації

як відносин, так і самих держав. Там, де держава не обтяжена «регіональною критичною масою», різними «регіональними ризиками» (сепаратизмом, націоналізмом, конфесіональною агресією тощо), її внутрішня стабільність позитивно впливає на міжнародну активність та авторитет [17].

Федералізм давно став феноменом світового значення. Між федералізмом і демократією існує, як було сказано вище, тісний зв'язок. Справжній федералізм є неможливим поза демократією. У той же час федералізм є одним із дійових механізмів забезпечення демократії. Демократичний зміст федералізму виявляється, перш за все, у тому, що він дає можливість поєднувати механізми розподілу влади як горизонтально, так і вертикально. Таким чином, класична система стримувань та противаг підкріплюється додатковою системою гарантій проти невинуватої концентрації державної влади в одному центрі [7, с. 296].

Принципами федералізму є: 1) забезпечення єдності за збереження різноманіття; 2) різноманітність особливостей структур і механізмів функціонування держави; 3) внутрішньо гармонійна взаємодія політичних і соціальних факторів; 4) додержання принципів і їх відповідність завданням розвитку держави, а також тенденціям глобальних процесів; 5) постійність форм політичної організації [7, с. 278].

Властивості, притаманні сучасним федераціям: самовизначеність народів і територій у межах єдиної держави; забезпечення прав людини і прав народів; розвиток громадянського суспільства; утілення демократичних цінностей у державний устрій; технологія розвитку багатонаціональної територіально складної держави; самостійність та взаємодія трьох рівнів влади – центральної, регіональної та місцевого самоврядування [7, с. 279].

Децентралізація влади у федеративній демократичній державі здійснюється на трьох рівнях (загальнодержавному, регіональному, місцевому), що об'єктивно збільшує можливості участі громадян в політичному житті держави (тобто мова йде про процес демократизації суспільства). Це проявляється в такому:

- збільшується кількість виборних посад, що розширює представницький елемент демократії;

- збільшується кількість виборів і референдумів, у яких може брати участь населення;

- збільшується кількість інстанцій, до яких можуть звертатися громадяни з метою захисту своїх прав;

- формується політична культура як окремих громадян, так і суспільства загалом.

Найголовніше завдання федерації – розбудова життя народів на єдиній території в єдиній державі з урахуванням їх своєрідності та з наданням гарантій рівності й перспектив розвитку [7, с. 280].

Історичний досвід свідчить, що там, де є етнокультурна, історична, географічна, мовна, соціально-економічна, інша багатоманітність, формується федерація.

Федерація – це правовий порядок, що дозволяє узгодити й забезпечити практично єдність у різноманітті [7, с. 281].

Класично федерації утворюються «знизу»: від малого – до великого, від великої кількості – до єдиного (Швейцарія, Нідерланди, США, Мексика, Канада). Але в

Дрожжина С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

сучасних умовах найбільш частим є реформування унітарних держав у федеративні шляхом «зверху» (ФРН після II світової війни, сучасна Росія, Бельгія).

Президент Швейцарії Каспар Вільлігер вважає федеративний державний устрій важливим структурним принципом сучасної держави. А для держави з різними мовами і культурами – це, на його думку, є невід’ємним принципом [7, с. 296].

Функціями федералізму є:

- функція ідентичності: меншини, регіональні громади, мовні групи можуть самі створити свій вузький політичний життєвий простір і тим самим зберегти свою ідентичність;

- функція ефективності: децентралізовані системи мають великі здатності до пристосування;

- функція змагання: між суб’єктами федерації виникає змагання систем, яке веде до більш творчого і нового підходу до вирішення завдань;

- функція розподілу влади: влада в державі розподіляється на три рівні.

До функцій, визначених К. Вільлігером, можна додати ще одну, найважливішу, функцію федералізму – функція об’єднання одиниць фрагментованого суспільства в єдину державу.

Якщо розглядати Україну загалом, то в нас не має таких ознак ідентичності, як спільна історія, спільна культура, спільна релігія, спільна мова. Ми не є природною нацією. Тому ми повинні розвивати свою політичну культуру, яка б забезпечила нам мирне співіснування в єдиній державі. Ця культура вдосконалюється за рахунок почуття солідарності та поважливого ставлення до меншин на базі децентралізації влади, проявом якої у сфері державного устрою є автономія, регіоналізм, федералізм.

Сам принцип федералізму все частіше застосовують не тільки до федерацій, а й до унітарних держав, оскільки розподіл повноважень влади властивий для всіх типів державного устрою, якщо ця державність демократична.

На початку XX століття Російська імперія розпалась саме завдяки жорсткому унітаризму, коли царський уряд відмовився від усіх форм самостійності автономій, які було надано цілій низці частин держави (Фінляндія, Польща, Бухара, Хорезм та ін.). Така ж картина спостерігалась наприкінці XX століття, коли Союз РСР також фактично перетворився в жорстку унітарну державу [18].

Сучасний федералізм можна розглядати як форму демократії в її територіальному вимірі. Федералізм – це форма, яка забезпечує багатоманітність за безспірної внутрішньої єдності політичних факторів, тобто федералізм забезпечує єдність народу як політичної, так і громадянської нації [18]. Розбудову федералізму слід розпочинати з пересічного громадянина. Громадянин, незалежно від того, на якій території він проживає, має одержувати соціальні послуги за одними стандартами. Головне у федеративній парадигмі – це не сам по собі федералізм, а дотримання основних принципів, які мають бути характерні для всіх сучасних федеративних держав: демократії, законності, прав людини. Розподіл повноважень не є головною метою федерації. Головне – це забезпечення громадянських прав, свобод, самоврядування, а розподіл повноважень є ефективним лише з точки зору захисту прав громадянина [18].

Виходячи із сказаного вище, можна зробити такі висновки:

1. У період розвитку демократизації держави одним із найголовніших чинників цього процесу стає децентралізація влади, яка проявляється в регіоналізмі, федералізації, автономізації.

2. Певним ступенем самостійності територій у межах єдиної держави є автономія. Серед територіальних типів автономії для сучасного українського суспільства особливий інтерес становить поки що теоретичне розроблення, філософсько-правове осмислення національно-державної автономії. Автори правознавчих досліджень як приклад такого виду автономії наводять АРК, але фактично рівень цієї автономії сьогодні не відповідає теоретичним, правовим стандартам розуміння цього поняття. Першим кроком на шляху децентралізації влади як одного з найголовніших чинників демократизації суспільства може стати приведення фактичного стану АРК до рівня міжнародних стандартів національно-державної автономії.

3. Наступним кроком децентралізації влади може стати філософське та правове обґрунтування зміцнення прав місцевої влади, практичне приведення ролі громад до європейських стандартів.

4. Паралельно з першим і другим блоком вирішення проблем децентралізації влади може йти процес надання національним та мовним меншинам культурної автономії. Процес будівництва структур культурної автономії не є новим для полікультурної України, але варто визначитися із моделлю взаємовідносин держави і суспільства у сфері культурної політики [6].

5. Наступним кроком у процесі демократизації суспільства через вирішення проблеми децентралізації влади може стати набуття Україною статусу федеративної держави. Це питання потребує особливо ретельного соціально-філософського та правового вивчення, обґрунтування та планомірної кропіткої ідеологічної роботи через усі канали інформації, виховного процесу, просвітницької діяльності. Тільки комплексні зусилля вчених, влади та громадянського суспільства можуть привести країну в плані децентралізації влади до стандартів Європи, яка йшла до нинішнього рівня демократії суспільства декілька сторіч.

Література:

1. Мальгин А. Украинский регионализм: массовое сознание и идеология элиты [Электронный ресурс] / А. Мальгин. – Режим доступа: www.dialogs.org.ua
2. Неменский О. «Недоукраинцы» или новый народ [Электронный ресурс] / О. Неменский. – Режим доступа: <http://old.russ.ru/culture/20041229>
3. Борденюк В. Територіальна автономія як форма децентралізації державної влади: конституційно-правові аспекти [Текст] // Юридична Україна. – № 11. – 2004. – С. 8–19.
4. Фролов А. Украинской демократии – региональное измерение [Электронный ресурс] / А. Фролов. – Режим доступа: <http://for-ua.com/analytics>
5. Коновалова Н. Луганский манифест федерализма [Текст] / Н. Коновалова // Права людини. – 2004. – № 35. – С. 4–5.
6. Дрожжина С. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти [Текст] : монографія / С. Дрожжина. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 151 с.
7. Абдулатипов Р. Г. Федералогия [Текст] / Р. Г. Абдулатипов. – СПб. : Питер, 2004. – 320 с.
8. Аринин А. Н. Уроки и проблемы становления российского федерализма [Текст] / А. Н. Аринин, Г. В. Марченко. – М., 1999.

Дрожжина С. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ НА РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ДЕРЖАВІ

9. *Голдберг Ленни*. Приветствуя перераспределение власти [Текст] / Ленни Голдберг // The American Prospect. – 1996. – Issue 24.
10. *Кинкейд Джон*. Федерализм: ценность и компромиссы [Текст] / Джон Кинкейд // Publius: The Journal of Federalism. – 1995. – Vol. 25, No. 2.
11. Большой юридический словарь [Текст] / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 790 с.
12. <http://tomenko.kiev.ua>
13. *Гойман-Червонюк В. И.* Очерк теории государства и права [Текст] / В. И. Гойман-Червонюк. – М. : МЮИ МВД России, 1996. – 326 с.
14. *Крылов Б. С.* Федерализм и его будущее [Текст] / Б. С. Крылов // Журнал российского права. – 1999. – № 1. – С. 108–114.
15. <http://dialogs.org.ua>
16. <http://auc.org.ua>
17. *Лихачев В. Н.* К Европе регионов [Электронный ресурс] / В. Н. Лихачев. Режим доступа: <http://www.ng.ru>
18. *Абдулатипов Р. Г.* Выступление на заседании круглого стола [Электронный ресурс] / Р. Г. Абдулатипов // Аналитический вестник Совета Федерации ФСРФ. – № 23 (216). Режим доступа: www.budgetrf.ru